

FABRIEK "DE FAAM"
VAN SUIKERWERKEN

‘Hoe ingewikkelder de puzzel, hoe groter de uitdaging en des te beter onze gebouwen’

Na bijna dertig jaar slaat Havermans Hielkema Architecten zijn vleugels uit van Breda naar de Randstad. Het bureau van Lode Havermans en Abe Hielkema blijft daarbij wel trouw aan zijn inhoudelijke roots. ‘Met onze praktijkkennis van de bouwbesluitregelgeving, bouwfysica, installatietechniek en constructieprincipes weten we een gebouw beter, efficiënter, toekomstbestendiger en rendabeler te maken.’

Abe Hielkema en Lode Havermans

Naam: Lode Havermans
Bedrijf: Havermans Hielkema architecten
Werkt als: Architect
Vooral bezig met: Met het team, opdrachtgevers en partner adviseurs werken aan mooie plannen
Wil bereiken: Nieuwsgierig en actief blijven
Over tien jaar: Ga ik een andere levensfase in
Het kantoomoment van de dag: Dagelijks met plezier de werkdag beginnen
Leukste collega: Een titel die iedere medewerker verdient
Buiten de deur naar: Inspirerende plekken en dito mensen ontmoeten
Een deal met/over: Een nieuwe uitdagende opdracht die ons past
De stand van het land: Zouden we eindelijk wat meer begrip voor elkaar en onze omgeving krijgen? Ik ben benieuwd
De belangrijkste economische ontwikkeling: Het bijna wekelijks bijstellen van de voorspellingen over de economische groei en het inflatiecijfer na de coronacrisis ten gevolge van de oorlog in Oekraïne
De belangrijkste geopolitieke ontwikkeling: Steeds vaker worden we veel te laat geconfronteerd met de gevolgen van de politieke verhoudingen

tussen de landen om ons heen, zoals de Balkan, Centraal-Azië en Rusland
Uitkijken naar: Geopolitieke stabiliteit
Zorgen voor/over: De verrechtsing van Nederland en Europa samen met een groeiend populisme
Niet vergeten: Te blijven plannen, ik loop wel eens achter...
Onmisbaar: Goede gezondheid
Belangrijkste persoon/personen: Partner, kinderen en vrienden
Weggeven: Liever delen
Aanvaarden: Dat er in 1 dag maar 24 uur zitten
Veranderen: Dood paard
Durven: Fouten te blijven maken
Goede voornemens: Beter direct actie en aan de slag, voornemens blijven op de plank liggen
Nooit meer doen: Ik kan niet zo snel iets bedenken dat ik terug zou moeten draaien
Vrije tijd: Tuin, sport, lezen, musea, café
Lijstjes 2022
Boeken: Momenteel lees ik 'Sapiens' van Yuval Harari, 'Susan Sontag' van Benjamin Moser en 'De schepping van een aards paradijs, Piet Mondriaan 1919-1933' van Leon Hanssen
Podcasts/RTV programma's: Ik kijk te weinig TV, luister bijna alleen in de auto naar Radio 1 en voor een

podcast heb ik geen geduld. Een vast weekendmoment is De Taalstaat met Frits Spits op zaterdag en WNL met aansluitend Brommer op Zee op de zondagochtend
Cultuurhoogtepunten: Herontdekking van beeldhouwer Johan Tahon en de expositie van Antony Gormley in museum Voorlinden
Sportmomenten: De prestaties van individuele sporters maken meer indruk op mij dan collectieve. In de categorie zwaar en mooi noem ik de winst in de touretappe 2 na de rentree van Fabio Jacobsen en de titels van Annemiek van Vleuten
Songs: Op NSJ gezien en gehoord Marcus King, Delvon Lamarr en Avishai Cohen. Blij dat het weer door kon gaan!
Favoriete vakantieplekken: New York en de Europese steden voor de dynamiek, de Côte d'Azur voor de rust
Hebbedingen: Maken hebbertig, liever koop ik goede tijdloze spullen
Zakelijke terugblik 2022
Welk cijfer geef je 2022: 8,5
Mooiste moment: De uitgesproken waardering van onze opdrachtgevers voor ons teamwerk in het project De Zaanse Helden in Zaandam
Beste zet: Met de investering die wij direct na de vorige crisis hebben gedaan

‘Met dertig jaar ervaring weten we welke problemen er kunnen spelen en hoe die op te lossen’

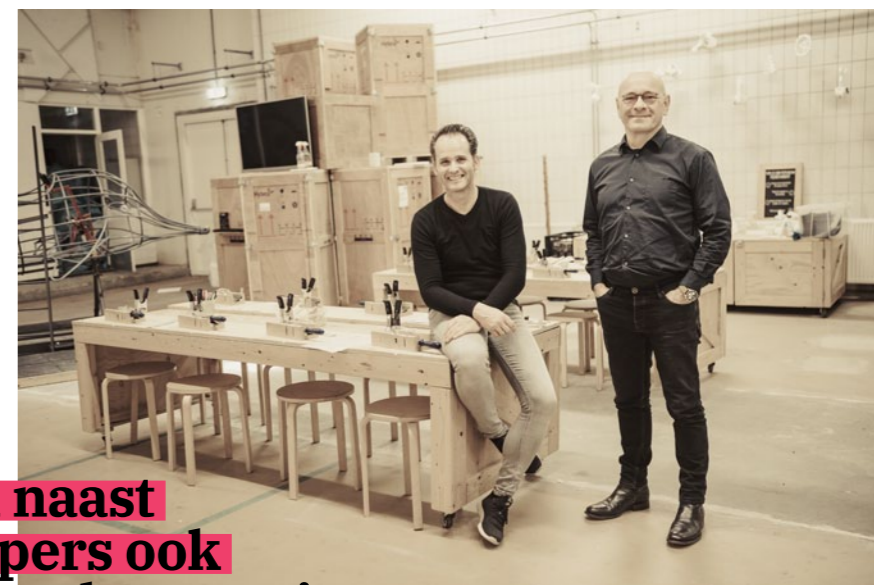

in BIM worden nu de vruchten geplukt. Met name het effect op de samenwerking met onze opdrachtgevers en advies partners is erg waardevol
Mooiste deal: Ik spreek liever over de uitkomst vanuit een gezamenlijk proces dat leidt tot een nieuwe uitdagende en inhoudelijke opdracht
Beste zakelijke bijeenkomst: De maandelijkse ontwerpteam vergaderingen met Stebru Ontwikkeling en Synchron voor ons 'Faam project' in Breda
Opvallendste nieuws: Dat ons bureau gevraagd is om mee te werken aan een project in het buitengebied met hoge cultuurhistorische waarden met een inmiddels zeer tevreden opdrachtgever
Grootste irritatie: Zo snel laat ik me niet irriteren
Aan wie geërgerd: Het komt helaas wel eens voor dat procesmanagers de inhoudelijk rol toe-eigenen. Dat komt juist het proces niet ten

goede
Beste speech: Ik denk dat we er dit jaar niet onder uitkomen om de toespraak van president Zelensky aan de tweede kamer te nomineren
Beste zakenboek: Niet perse een zakenboek maar als architect gerechtvaardigd het tijdschrift Domus te benoemen dat sinds enkele jaren ieder jaar een nieuwe gastredacteur benoemd. Dit jaar valt de beurt aan Jean Nouvel
Persoonlijke terugblik 2022
Welk cijfer geef je 2022: 9
Topserie: Borgen' op Netflix, maar liever een film op Cinetree
Sportieve hoogtepunt: Het halen van mijn GVB, eindelijk met golf begonnen

Beste boek: 'Dig it! - Building Bound to the Ground' van Bjarne Mastenbroek
Beste aankoop: Sculptuur 'So fair and foul a day I have not seen' van Johan Tahon
Vakantie: St. Maxime
Welke film maakte indruk: The Mauritanian maakte indruk
Leukste Diner: Het diner tijdens onze recentelijke Venetië reis met Enrica Rocca door Reynaers Aluminium georganiseerd. Voorafgaand mocht ons bureau de Reynaers Projectprijs in ontvangst nemen
Beste song: 'Be Good' van Gregory Porter komt de laatste tijd vaak voorbij. Geen persoonlijke metafoor maar een prachtige combinatie van zang en melodie
Inspirerend:

Het optreden van Herbie Hancock op NSJ
Afscheid: Lastig
Kippenvel: Toch de tentoonstelling van Antony Gormley in museum Voorlinden
Onverslaanbaar: De liefde
Hartverwarmend: De geboorte van ons eerste kleinkind
Sportmaatje: Hans en Han
Zorgwekkend: Poetin en zijn vriendjes
Geluk: Je eigen kind vader zien worden
Held van 2022: Fela
Afzien: Hoe er met de asielzoekers in Ter Apel is omgegaan, dat zoiets in ons land kan gebeuren..
Grootste ondeugd: Iets te veel wijn drinken, wel goede gelukkig
Meest gelachen: Dagelijks
Grootste verlies: Pijnlijk
Grootste irritatie: Schijnbare onnozelheid
Allergezondste: Mijn dagelijks ontbijt

‘We zijn naast ontwerpers ook beiden techneuten’

Nog een paar maanden en dan kan Lode Havermans zijn 30-jarig jubileum vieren. In 2023 is het namelijk dertig jaar geleden dat hij zijn eigen architectenbureau in Breda oprichtte. Met vanaf 2004 mededirecteur en compagnon Abe Hielkema aan zijn zijde heeft Havermans Hielkema Architecten (HHA) zich ontpopt tot een multidisciplinaire speler die naast het ontwerpen van grote gebiedsontwikkelingen, stedenbouwkundige plannen ook particuliere opdrachtgevers faciliteert. De afgelopen jaren is HHA uit zijn Bredase jasje aan het groeien. Steeds meer marktpartijen uit de Randstad leren de HHA-methode kennen, blijkt uit het relaas van Havermans en Hielkema.
‘Veel van onze projecten bevinden zich in Breda. Als ik jonge collega's onze ontwerpen wil tonen, fietsen we een rondje door het centrum van de stad; op 1 km2 staan al zeven van onze gebouwen. Wij kunnen nu eenmaal goed lezen en schrijven met gemeente Breda, waardoor veel partijen ons als lokale speler weten te vinden. Dat maakt het lastig uit te breken naar buiten. Ook blijft de vastgoedsector een ons-kent-ons-gebeuren, waarbij grote partijen doorgaans in zee gaan met architecten uit de G4-steden. Dat is heel begrijpelijk. Een projectontwikkelaar kiest voor zekerheid. Hij wil het proces en het financiële risico goed kunnen managen. Ook de ontwikkelaar moet verantwoording afleggen aan de eventuele financier en de eind-belegger’, verklaart Havermans.

Inverdan Zaandam

Toch vond HHA een ingang in de Randstedelijke vastgoedmarkt, verhaalt hij. ‘We trokken op met een ontwikkelaar uit regio Tilburg die een positie voor 450 woningen had in gebiedsontwikkeling Inverdan

in Zaandam. Daaruit volgde een opdracht om samen met gemeente Zaanstad onder supervisie van Sjoerd Soeters een stedenbouwkundig plan voor de laatste Inverdan-positie te maken. Met dit ontwerp - in totaal twaalf bouwblokken met nu 750 woningen, ondergronds parkeren en daarboven een park - oogsten we lof. Ook al omdat het park verbinding legt met de stadsentree en het buitengebied en daarmee de hele omgeving verbetert. De Tilburgse ontwikkelaar verkocht zijn positie echter aan Impact Vastgoed en Stebru, met LoLa Landscape architects als landschapsarchitect. Omdat we het vertrouwen van de gemeente hadden en de ontwikkelaars onder de indruk waren van onze inhoudelijke plan- en proceskwaliteit, kregen we de vervolgoedpracht. Ook zakelijk en persoonlijk bleken we goed op elkaar aangesloten.’

De Faam Breda

Dat vormde indirect de opmaat naar een voortrekkersrol in De Faam in Breda, vervolgt Hielkema. ‘Toen Stebru Ontwikkeling met Synchron het terrein rond de monumentale snoepfabriek De Faam in Breda kocht, kwamen ze snel bij ons uit. Na goedkeuring van de stedenbouwkundige structuur door Breda maakten we in samenspraak met de ontwikkelaars de gebouwenontwerpen voor een hoogstedelijk, groen en duurzaam woon- en werkgebied, dat onderdeel wordt van de groene verbinding tussen het stadscentrum en Breda-Noord. Voor dit bijzondere autovrije landschapsonwerp werkt HHA samen met MTD landschapsarchitecten.’
Na de gemeenteraadsverkiezingen behoeft het Faam-ontwerp wel aanpassing. ‘Het nieuwe stadsbestuur heeft bepaald dat de ontwikkelaars het woningprogramma moeten afstemmen

‘Een opdrachtgever doet zo’n project over het algemeen een keer in hun leven, vaak zit hun eigen geld erin’

op het nieuwe kabinetsbeleid. Bestond het woningprogramma oorspronkelijk uit 20 procent sociaal, 30 procent middelduur en 50 procent vrijesector, moet dat nu respectievelijk 30, 40 en 30 procent worden. Daarvan raken we echter niet in paniek. Omdat we niet star maar flexibel meedenken en weten hoe de bouw werkt, gaan we daar absoluut uitkomen’, verzekert Havermans.

Techneuten

Opdrachtgevers vinden in Havermans Hielkema Architecten dan ook een bureau dat thuis is in bijna alle disciplines, legt Hielkema uit. ‘We zijn naast ontwerpers ook beiden technen. Afgestudeerd aan de MTS, HTS en daarna TU Eindhoven weet ik ook hoe bouwfysica en installatietechniek toe te passen in een gebouw. Regelmatig kom ik met een oplossingsrichting waarvan een technisch adviseur in beginsel zegt dat het niet mogelijk is. Die adviseur maakt veelal met een excelsheet een one-size-fits-all-oplossing voor een gebouw. Wij gaan wat verder en gebruiken onze eigen creativiteit. Zelf merken wij ook dat opdrachtgevers ons minder snel vinden voor uitleglocaties met veelal gestandaardiseerde woningbouw. Aan deze opgaven kunnen wij weinig waarde toevoegen. Wij houden juist van puzzels.’

‘Met dertig jaar ervaring weten we welke problemen er kunnen spelen en hoe die op te lossen’, vult Havermans aan. ‘Na elk project wordt onze ervaring groter. Als TU Delft-man ben ik eindjarentachtig opgeleid binnen het analytisch en conceptmatige denken dat ik goed kan inzetten bij ontwerpvragestukken. Ik leg er eer in een gebouw net wat specialer en bijzonderder te maken. Mensen moeten er immers minstens vijftig jaar van genieten. Ook beschikken we over de kennis van projectontwikkeling. We kennen de beweegredenen van onze opdrachtgevers. Dat stelt ons in staat om op een gelijkwaardig niveau met hen te acteren. Wij

kunnen aan knoppen draaien om projecten haalbaar en rendabeler te maken, zonder dat ze aan kwaliteit inboeten.’

Verhogen kwaliteit

Hoe HHA een project beter en haalbaar maakt, illustreert Hielkema aan de hand van een woningontwerp in Breda. ‘We kregen opdracht om op een locatie van beperkte omvang een aantal tegenover elkaar liggende appartementsgebouwen te ontwerpen. De daglichttoetreding was daarmee niet optimaal. Ik nam daar geen genoegen mee en heb vervolgens de onderzijde van de hekwerken aan de galerij 1 graad geheld en op de begane grond uitstekende erkers toegevoegd. Deze pragmatische rekenkundige oplossing zorgde voor veel meer daglicht en dus meer comfort. Bovendien verbond ik de appartementsblokken met loopbruggen, waardoor de bewoners meer bewegen en er meer sociale cohesie ontstond.’

Extra kwaliteit toevoegen tegen dezelfde of soms lagere kosten, is een kunst die ook Havermans beheerst. ‘Om een woongebouw in Breda nog beter tot zijn recht te laten komen, had ik een gevel van blauw geglaazuurde bakstenen ontworpen. Om het project rendabel te houden, moesten we elders versoberen. Ik heb net zo lang gerekend en gebudgetteerd tot de rekensom klopte. De crux was de galerijen van de vier bouwblokken ingenieus op elkaar aan te laten sluiten, zodat er minder verkeersbewegingen nodig waren. In De Faam speelt kleur ook een belangrijke rol. In de snoepfabriek waar naast de bekende gekleurde beertjes ook drop en pepermunt werd gemaakt, denk ik onmiddellijk aan een woongevel met deze kleurreferentie.’

Crisisbestendig

De multidisciplinaire rol die HHA op zich neemt, wordt doorgaans gewaardeerd. ‘Omdat wij de partners

‘We voegen extra kwaliteit toe tegen dezelfde of soms lagere kosten’

mee kunnen nemen in het denk- en ontwerpproces, kunnen wij onze projecten efficiënt maken tot en met het uitvoeringsproces. De afgelopen decennia hebben we een groep gelijkgestemde adviseurs en constructeurs om ons heen verzameld die kwaliteit ook hoog in het vaandel hebben. HHA is bovendien crisisbestendig, omdat een groot deel van onze opdrachtenportefeuille uit grootschalige gebiedsontwikkelingen van 200 tot 600 woningen bestaat. Nu er een teruggang wordt verwacht, zien we sommige ontwikkelaars de productie juist naar voren halen. Bovendien hebben we een continue aanwas van kleine projecten met particuliere opdrachtgevers, of het nu om een villa, uitbreiding van een tandartspraktijk of een brug gaat. Waar we bij grote projecten de eindgebruiker niet of nauwelijks kennen, hebben we hier intens contact. Een opdrachtgever doet zo’n project over het algemeen een keer in hun leven, vaak zit hun eigen geld erin.’

Maatschappelijke vraagstukken

Hoewel steeds meer grote en gevestigde projectontwikkelaars en beleggers HHA weten te vinden, blijven Havermans en Hielkema trouw aan zichzelf. ‘Wij zijn geen flamboyante architecten die grote architectonische statements maken. Lode en ik zijn evenmin geboren netwerkers die alle vastgoedfeesten en partijen afgaan. Wij laten liever met hard werken zien wat we kunnen. Momenteel voeren we met onze groep van zestien mensen een kleine twintig projecten uit. Enorm te groeien hoeven we ook niet. Dan zouden we minder connectie met het vak hebben en onze creativiteit niet meer kwijt kunnen.’

Voor HHA blijft de inhoud centraal staan, legt Havermans uit. ‘De bouw en architectuur zijn nog nooit met zoveel maatschappelijke vraagstukken geconfronteerd als nu. Van ons wordt verwacht oplossingen te bedenken voor betaalbaarheid, sociale cohesie, klimaatverandering, natuurbehoud. Wij schrikken daar niet van, maar zien het juist als een mooie uitdaging. Net als onze partners en opdrachtgevers beseffen we dat we het samen moeten doen. HHA kijkt altijd breder dan de eigen opdracht. We doen onderzoek naar de betekenis van de plek, zodat een project de hele omgeving beter kan maken. Onze inhoudelijke focus laat onverlet dat we soms ook een glas bier met elkaar drinken. Het blijft natuurlijk Brabant.’

Naam: geestelijk
Abe Hielkema
Bedrijf: Belangrijkste persoon/
Havermans Hielkema personen:
Architecten Mijn vrouw en onze
Werkt als: dochters
Architect Weggeven:
Wil bereiken: Kost mij geen moeite
Plezier houden in Aanvaarden:
mijn dagelijkse Dat mensen anders
werkzaamheden denken
Over tien jaar Veranderen:
Ben ik 10 jaar ouder Lukt mij moeizaam
Het kantoormoment Goede voornemens:
van de dag: Proberen in positieve
Ontwerpend bezig zijn zin te veranderen
Buiten de deur naar: Vrije tijd:
Een ontwerp in Klussen, in de tuin
uitvoering, daar worden werken en (samen met
onze gedachten realiteit anderen) genieten van
/ familie en vrienden / het buiten zijn
goed restaurant Lijstjes 2022
De stand van het land: Podcasts/RTV
Ondanks kritiek leven wij programma’s:
in een zeer bevoorrechte Zomergasten, Matthijs
samenleving gaat door, Close-up
De belangrijkste Cultuurhoogtepunten:
geopolitieke Musea Voorlinde en
ontwikkeling: Kranenburgh, Corso
Expansiedrift Rusland Zundert
Uitkijken naar: Favoriete
Lekker eten en drinken vakantieplekken:
met vrienden en Vlieland, Bergen
familie (NH), Zwitserland en
Niet vergeten: Comomeer
Oog voor mijn Hebbedingen:
omgeving houden Goed en tijdloos
Onmisbaar: design(meubelen)
Goede gezondheid / sporadisch een
zowel lichamelijk als kunstwerk/goed
architectuur boek

Zakelijke terugblik
2022
Welk cijfer geef je 2022:
8
Mooiste moment:
Om met ons team te
mogen werken aan
verscheidenheid van
projecten, maar specifiek
ook de winst van de
Reynaers Projectprijs
2022 en het gereed
komen van woonhuis VitK
Grootste irritatie:
Het niet luisteren; te veel
mensen zijn enkel aan
het ‘zenden’ en hebben
niet meer de rust om te
‘ontvangen’ en daarover
na te denken
Aan wie geërgerd:
In het algemeen;
personen die
onvermogen
compenseren door
stemverheffing
Persoonlijke terugblik
2022
Welk cijfer geef je 2022:
8
Topserie:
Chefs Table op Netflix
Vakantie:
Bergen (NH)
Leukste Diner:
Met ons complete
gezin tijdens de
vakantie
Afscheid:
Dagelijks nog even
stil staan bij dierbare
vriend die ons twee jaar
geleden is overleden
Sportmaatje:
Ik sport niet, dus hond
Skik voor de wandelingen
Zorgwekkend:
Individualisering van de
samenleving, altruïsme
verdwijnt steeds meer
Geluk:
Het je realiseren is al
het begin van
Afzien:
Te vroeg moeten opstaan
Grootste ondeugd:
Snoepen
Grootste irritatie:
Gemakzuchtigheid